על כתב ידן הם מעידים לדברי חכמים [א]על מנה שבשטר הם מעידים פשיטא מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידם הם מעידים או על מנה שבשטר הם מעידים ונפקא מינה [ב]היכא דמית חד מינייהו לבעי שנים מן השוק להעיד עליו דאם כן קנפיק נכי ריבעא דממונא [א] אפומא דחד סהדא והכא לחומרא והכא לחומרא קמ"ל דרבי מיפשט פשיטא ליה בין לקולא בין לחומרא [א] דאמר רב יהודה אמר רב [ג]שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו בזו רבי לקולא ורבנן לחומרא ואי ליכא תרי אלא חד מאי אמר אביי [ד]לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא (א) ומחזקי ליה בי דינא (וחזו ליה[ב]) ולא צריך איהו לאסהודי אחתימת ידיה ואזיל איהו והאי ומסהדי אאידך ודוקא אחספא אבל [ה]אמגלתא לא דלמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עילויה מאי דבעי ותנן [ו]הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כדברי חכמים [ג] פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא [ז]הלכה כרבי מחבירו ואפילו[ג] מחביריו קא משמע לן: סימן נח נד חד: אמר ליה רב חננא בר חייא לרב יהודה ואמרי לה רב הונא בר יהודה לרב יהודה ואמרי לה רב חייא בר יהודה לרב יהודה ומי אמר שמואל הכי והא ההוא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל והוה כתיב ביה מדאתא רב ענן בר חייא ואסהיד אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב חנן בר רבה ומדאתא רב חנן בר רבה ואסהיד אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב ענן בר חייא אשרנוהי וקימנוהי כדחזי א"ל ההוא שטרא דיתמי הוה וחש שמואל [ח]לב"ד טוען וסבר שמואל דלמא איכא דסבירא ליה הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ובהא אפילו מחביריו סבר אעביד רווחא כי היכי דלא מפסדי יתמי אמר רב יהודה אמר שמואל עד ודיין מצטרפין אמר רמי בר חמא [ט]כמה מעליא הא שמעתא אמר[ד] רבא מאי מעליותא מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא אלא כי אתא רמי בר יחזקאל אמר [י]לא תציתינהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל

איקלע

על כתב ידן הן באין להעיד כשמקיימין השטר בב"ד לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב: לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים. אנחנו ראינו המלוה וחתמנו הלכך בתרי סגי ולא צריך חד מינייהו לאסהודי אחבריה: מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידן. אנו נזקקין שיעידו: או על מנה שבשטר. ומשום שמא על כתב ידן הן מעידין מצריך תרי לכל כתב וכתב ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה: ונפקא מינה. בין ספק לודאי לשנים החתומים על השטר ומת אחד מהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חבירו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיהן דדלמא על מנה שבשטר הן מעידין וכי אומר זה כתב ידי נפיק פלגא דממונא אפומיה וזה שמעיד עמו על חתימתו לא מעלה ולא מוריד דאינו צריך לו וכי הדר מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת הדר נפיק ריבעא דממונא אפומיה אשתכח דכולא ממונא נכי ריבעא נפיק אפומיה ואנן ע"פ שנים עדים בעינן תלי דבר על פיו של זה ותלי דבר על פיו של זה הלכך ניבעי תרי דכיון דספיקא היא ניזיל הכא לחומרא והכא לחומרא היכא דשניהם קיימים אזלינן לחומרא ואמרינן על כתב ידן הן מעידין ובעינן תרין על כל כתב וכתב והיכא דמית חד מינייהו בעינן תרין מן השוק שיעיד האחד על כתב יד המת ואחד מהן יעיד על כתב יד המת והאי דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין הוי סגי באחד מן השוק שיעיד על שתי החתימות והאי יעיד גם הוא על שתיהם ולא נפיק כולא ממונא נכי ריבעא אפומא דחד דאיהו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין ועל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף ועוד אנו צריכים לו שיעיד על חותם המת נפקי תלתא ריבעי אפומיה אי ליכא תרין מן השוק שלא יהא זה צריך להעיד על המת קמ"ל דפשיטא ליה וסגי באחד מן השוק ושניהם יעידו על שתיהן: בין לקולא. כי הכא דאילו לרבנן בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת וזה לבדו יעיד על חתימתו: נכי ריבעא. חסר ריבעא: צריך שנים. לדברי חכמים: ואי ליכא שנים. שיכירו כתב המת: אלא חד. וזה החי נמי מכירה מאי ניעביד: לכתוב. זה שנשאר בחיים: חתימת ידיה אחספא ונשדייה בבי דינא. ויטלוה הדיינים ויקיפוה אצל חתימתו שבשטר: ומחזקי. ההיא דשטרא מהך דאחספא דלא צריך לאסהודי אחתימת ידיה: וכתב עליה מאי דבעי. למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לוה ממנו מנה וכותב כך אני פלוני החתום למטה לויתי מנה מפלוני: מנכסים בני חורין. וממשעבדי לא דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי בעדים: מהו דתימא. כי היכי דהלכה כרבי מחבירו ה"נ אפילו מחביריו: דנפיק מבי דינא דמר שמואל. שקיימוהו בבית דינו וכך נמצא כתוב בהנפק שכתבו הדיינים בו: מדאתא רב ענן כו'. אלמא כרבי ס"ל שצריך לומר זה כתב ידי וזה כתב ידו של חבירי: שטרא דיתמי הוה. שהולך לעיין בתקנתם: וחש שמואל. שאם לא כתב בו אלא פלוני העיד על כתב ידו ופלוני על כתב ידו שמא כשיוציאו היתומים שטר זה בב"ד לגבות יהא אותו ב"ד טועה לומר שהלכה כרבי ויאמרו שאין זה קיום: איכא דס"ל. בעלמא ולא מחביריו ובהא אפי' מחביריו: עד ודיין. שטר שכתוב בו הנפק וחתמו הדיינין על הנפק שלו ולאחר זמן כשהוציאו המלוה לגבות ערער הלוה לומר מזוייף הוא ובא אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו מצטרפין להכשירו: מאי דקא מסהיד סהדא כו'. עדי השטר מעידין על מנה שבשטר כרבנן והדיינין מעידין בפנינו נתקיים: רב יהודה אחוה דרמי בר יחזקאל הוה[י]:

איקלע

על כתב ידן הן מעידין. נראה דלרבי אפילו אומרים בפירוש דמעידין על מנה שבשטר חשיב כאילו מעידין על כתב ידן וכן לרבנן[ו] אפי' אומרי' בהדיא דעל כתב ידן הן מעידין מדאמרי' בסמוך ואי ליכא תרי אלא חד היכי נעביד משמע דלא יועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן[ו]: **ודוקא** אחספא. וה"ה אריחא דמגלתא כדאמר בגט פשוט (ב"ב דף קסז.) דליכא למיחש למידי והא דתניא בפ"ק דקדושין (דף ט. ושם) כתב על הנייר או על החרס בתך מקודשת לי כו' וכן גבי שדה (שם כו.) כתב על הנייר או על החרס כו' הרי זה מכורה נראה דאתיא כר"א דאמר[ו] עדי מסירה כרתי דלר"מ כיון דעדי חתימה כרתי לא מהני על דבר שיכול לזייף כדאמר בפרק ב' דגיטין (דף כא: ושם) אין כותבין לא על הנייר כו' וחכמים מכשירין ומפרש בגמרא[ח] מאן חכמים ר"א ואע"ג דאמר התם לא הכשיר ר"א אלא בגיטין אבל בשאר שטרות לא ה"פ אלא בגיטין וכוותייהו דהיינו שטרות שאין עומדין לראיה כגון אותו שאינו עשוי אלא לקנות בו אשה ושדה כעין גיטין שעשוין לפי שעה לגרש בו אע"פ שיכול השטר של קנין להועיל לראיה גם הגט יכול להועיל כדאמר בהכותב (לקמן דף פט:) ובפ"ק דב"מ (דף יח. ושם) וכ"ת נקרעיה בעינא לאינסובי ביה אלא שעיקרן לא לכך נעשו ולא ממעט אלא שטרות שעיקרן לראיה ועשוין לעמוד ימים רבים כדמייתי התם קרא ונתתם בכלי חרש וגו': **הוציא** עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין. פסק רב אלפס[ט] דווקא כשאומר לא היו דברים מעולם אבל נאמן הוא לומר פרעתי ולא מצי א"ל שטרך בידי מאי בעי אלא בשטר שיש בו עדים דגובה בו מנכסים משועבדים ואין נראה לרבינו יצחק כי מנין לו זה החילוק כי סברא הוא דבכל שטר אינו רגיל לפרוע עד שיחזיר לו שטרו: **עד** ודיין מצטרפין. משמע דאפילו בשטר מקויים חיישינן שמא זייף לחתימת הדיינין וכן משמע בירושלמי דגיטין[י] ובפרק בן סורר[ז] והא דתניא בתוספתא דשביעית[כ] פרוזבול המקושר ר' יהודה אומר עדים חותמין מבחוץ והדיינים מבפנים אמרו לו אין מעשה בית דין צריך קיום היינו דווקא בפרוזבול משום דנאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד[ל] ואפי' למ"ד אינו נאמן מודה הוא דלא בעי קיום:

האמר

עין משפט נר מצוה

מג א ב מיי' פ"ז מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סימן מו סעיף י יא:

מד ג ד מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף יג:

מה ה טוש"ע שם סי' סט סעיף ב:

מו ו מיי' פי"א מהל' מלוה ולוה הלכה ג ופכ"ז הלכה ב סמג עשין לד טוש"ע שם סימן לט סעיף א וסימן סט סעיף א:

מז ז מיי' פ"ד מהלכות עדות הלכה ו סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סימן ל סעיף יב וסימן מו סעיף יד:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ב נז. (חת"ס), ב) ב"ב קעה:, ג) [ברכות ט. וש"נ], ד) [לקמן נא. עירובין מו: פסחים כז. ב"ב קכד:], ה) [יבמות קו. ב"ב קלח: קסד. סנהדרין ל.], ו) קדושין לב. (מים חיים), ז) [בגיטין פו.], ח) [שם כב.], ט) בסוף מס' ב"ב, י) פ"ט ה"ד (יפ"ע), כ) פ"ח ה"ט, ל) גיטין לז: (רש"ש).

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושדי ליה בבי דינא וחזו ליה ומחזקי ליה בי דינא ולא צריך כצ"ל:

◆

גליון הש"ס

גמ' אבל אמגלתא לא. עיין ב"ב דף קס ע"א תוס' ד"ה מקושר עדיו מאחוריו: שם כמה מעליא. כעין זה שבועות דף מז ע"ב: שם לא תציתינהו. לקמן דף ס ע"א ודף עו ע"ב חולין דף מד ע"א:

◆

הגהות וציונים

א] בכת"י נוסף כי הא דאמר ר"י א"ר: ב] רש"ל מ"ז (גליון), ועי' הג' הב"ח וכהגהתו כ"ה בכת"י: ג] בכמה ראשונים וכת"י ובהא אפילו, וכמו שהוא להלן בסמוך [עיין חשק שלמה בילקו"מ ובשיטמ"ק], ועי' רש"ש: ד] גי' רש"ל אמר ליה רבא (גליון) וכ"ה בכת"י: ה] עי' הלשון בתוס' הרא"ש ששם מבואר יותר: ו] ע"פ הנוסח בתוס' הרא"ש נדצ"ל אם יעיד בהדיא על כתב ידו (עי' רש"ש): ז] צ"ל ובפרק זה בורר [סנהדרין ספ"ג] (הג' בן אריה):

◆

ליקוטי רש"י

היכא דמית וכו' קנפיק וכו'. דקי"ל נאמן אדם לומר זה כתב ידי הרי חצי עדות ואם בא להצטרף להעיד על חותם חבירו עם אחר הרי ג' רביעית העדות על פיו ורחמנא אמר (דברים יז) על פי שנים דמשמע פלגא אפומא דהאי ופלגא אפומא דהאי [גיטין טו:]. דכיון דעל מנה שבשטר הן מעידין וכי אמר זה כתב ידי נפקא פלגא דממונא אפומיה שהרי הוא לבדו מעיד על חתימתו ואין צריך אחר להעיד עמו וכי הדר [המשך בע"ב]

◆

חשק שלמה על תוס' רי"ד

א) והיינו כדעת הראב"ד בהשגות פ"ח מהלכות עדות הלכה ד' ע"ש. ב) נראה דרבינו היה גורס כאן ובהא אפילו מחביריו וכ"ה הגירסא באמת בפסקים כז.

◆

תוספות רי"ד

אמרי נהרדעא אין מקיימין את השטר אלא משתי שדות. והלקוחות אכלו ג' שנים ע"י שטרות הללו מקיימין שטר שלישי מהם אם דומין החתימות: **ובשופי.** פי' כשהן בלא ערעור. ולא פליגי נהרדעאי אברייתא דהאי דבעי שתי שטרות של שתי שדות כגון דלא מקיימי מש"ה בעי' שאכלום בעליהם בשופי ג' שנים אבל אם [הם] מקוימין אפי' מחד מקיימין **אמר ר"ש בר אשי וביוצא מת"י אחר.** פי' ששני שטרות הללו שמקיימין השלישי מהן יוצאים מת"י איש אחר: **אבל מתחת ידו לא.** פי' של זה המוציא את השלישי: **מ"ש מתחת ידו דלא דלמא זיופי זייף.** פי' הסתכל בכתב של אותן שני שטרות וכוון וחתם הוא בעצמו את השלישי דוגמת אותן חתימות: **מתחת** יד אחר נמי דלמא אזיל וחזא ואתא וזייף. **כולי האי לא מצי מכוין.** פי' שהמזייף צריך שיהא הכתב לפניו ויראה אות באות והלואי שיוכל לכוין ולצמצם ולעשות כמוהו: **ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים.** פי' אם עשהו עד בדבר ויירא לשכחו כותבו על חתיכת קלף ומצניעה ומעיד ע"פ אותו כתב אפילו לאחר כמה שנים: **א"ר הונא והוא שזוכרה מעצמו.** פי' בלא ראיית השטר זוכר קצת מעדיותו מאליו ואין זה מדבר משטר שיצא מת"י ומסרו למלוה או ללוקח דהתם אע"ג דלא דכירי לסהדותייהו כלל כיון שמעיד שזה כת"י ומקיים חתימתו או אחרים מעידין על חתימתו השטר קיים ואף על פי שאינו זוכר עדותו ואע"פ שמת חתימתו קיימת שעדים המעידים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ולא מיירי הכא אלא בעודו תחת ידו כגון ספר זכרונות שאדם כותב בו עסקיו שלא ישכחם גם העדות זו שנאמרה לו בפה כתבה שם שלא ישכחנה ומ"ה א"ר הונא והוא שזוכרה מעצמו אבל אם שכחה בטל כתבו ואל יראה ויעיד מתוך כתבו ואהני ליה כתבא שיעיין שם לפרקים ולא (יטרחנה) [ישכחנה]: **ור"י אמר אף על פי שאינו זוכרה מעצמו.** פי' אלא לאחר שראה השטר נותן בלבו ויזכיר שלא נשתכחה ממנו כל כך רק כשמזכירים אותו נזכר אבל אם אינו נזכר כלל לא דהכי אמרינן בפרק ד' אחין לינהוהו גבי עדים אם מדכירי ליתי ולסהודי ואי לא זמנין דחזי מכתבא ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם: **(ארב"א) [אמר רבא]** שמע מיניה מר' יוחנן הני תרי דידעי בסהדותא ומינשי חד מינייהו מדכיר ליה חברי' ומדכר. **איבעיא להו מלוה בעצמו מאי.** פי' אם בעל דין מזכירו עד שנזכר מאי. ר"ח אמר אפילו מלוה בעצמו מר בר אשי אמר (אפי') מלוה בעצמו לא והלכתא מלוה בעצמו לא. **ואי צורבא מרבנן אפילו מלוה בעצמו.** פי' דאי לאו רמי אנפשי' ומדכיר שפיר לא הוי סמיך אספיקא למיקם לאסהודי כי הא דרב אשי הו"ל סהדותא לרב כהנא א"ל מדכיר מר ההוא סהדותא א"ל לא א"ל ולאו הכי והכי הוה א"ל לא ידענא לסוף אדכיר ר"א ואזיל אסהיד ליה. **חזי' לרב כהנא דהוה קא מהסס.** פי' מגמגם פי' לתמוה על ר"א שהעיד בדבר. א"ל מי סברת עלך קסמכנא אנא רמאי אנפשאי ואידכרי עיין בפסקי בפרק ד' אחין: **מתני' זה אומר זה כתב ידי וזה כתב ידו של חבירי וזה אומר זה כת"י וזה כת"י של חבירי הרי אלו נאמנים זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כת"י צריכים שיצטרף אחר עמהן דברי רבי וחכ"א אין צריכין לצרף עמהן אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי.** רבי סבר תרי סהדי בעי' אכל חתימה וחתימה הלכך אם כל אחד העיד על שלו ועל של חבירו יש שני עדים אכל חתימה וחתימה ואם כל אחד ואחד מעיד על שלו ולא על של חבירו צריכים לצרף עמהן אחר שיכיר שתי החתימות שיבואו על כל חתימה שני עדים. וחכמים סברי כל אחד נאמן על חתימתו שבוודאי כשבאו העדים לקיים חתימת עדים אחרים צריכים להיות שנים על כל חתימה וחתימה אבל כשעדי השטר הן בעצמן מקיימין חתימתן אין צריכין צירוף אלא כל אחד נאמן לומר זה כתב ידי ופריש תלמודא טעמייהו: **כשתמצא לומר לדברי רבי על כת"י הן מעידין.** ולפיכך צריך שיצטרף עמהן אחר: **ולדברי חכמים על מנה שבשטר הן מעידין.** והרי הם שנים ופי' המורה שהם זקוקין לומר אנחנו ראינו המלוה וחתמנו ואינו נ"ל שבין שזוכרין אותה ומעידין עליה בין אין זוכרין אותה שכבר שכחו העדות אלא שמכירין חתימתן ומעידין עליה. פליגי רבי ורבנן רבי סבר אע"פ שזוכרים ההלואה ומעידים עליה אפ"ה על כת"י מעידין שאם לא יקיימו החתימה הוה לה מלוה ע"פ ולא טרפא ממשעבדי א"נ מצי אידך למיטען פרעתי הלכך זקוקים אנו לעדותן לומר מכירים אנו חתימתינו ולשויי שטרא מעליא למיטרף מן הלקוחות ושלא לטעון פרעתי ורבנן סברי לא מיבעי אם זוכרים המלוה ומעידים עליה אלא אע"פ שאין זוכרים אותה כי אם מכירין חתימתן על מנה שבשטר מעידין שמתחלה כשחתמו העידו כל אחד על המנה גם עתה שבאים לקיים חתימתן כל עדותן אינה באה אלא על המנה א) ואע"פ שעכשיו אינן זוכרין אותו שכיון שבאים לקיים החתימה שנעשית על המנה נמצא שכל עדותן על זו הוא: **אר"י אמר שמואל** הל' כחכמים פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מ"ד הל' כרבי מחבירו ב) ובהא אפי' מחביריו קמ"ל: **אר"י א"ר שנים החתומים על השטר ומת אחד מהן צריכים שנים מן השוק להעיד עליו.** ואל יצטרף הוא עם א' כי היכי דלא ליפוק נכי רבעא דממונא אפומא דחד סהדא פי' הוא שהעיד על חתימתו נאמן וא"צ לצירוף מן השוק אבל חבירו שמת צריכים שנים מן השוק להעיד על חתימתו עכשיו ואם יצטרף הוא עם אחד נמצא שיצאו שלשת חלקי המנה שבשטר ע"פ זה והתורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר חצי דבר ע"פ זה וחצי דבר ע"פ זה. ופי' נכי חסר: **ואי ליכא אלא חד מהו.** פי' שמכירה מאי ליעבד. **אמר אביי כותב האיך.** פי' שנשאר בחיים. **חתימות ידו אחספא ושדי ליה בב"ד וחזי ליה ב"ד.** פי' ויטלוה הדיינים ויקיפוה אצל חתימות שבשטר: **ומחזקי ליה.** פי' ההיא דשטרא מהך דחספא ולא יצטריך איהו לאסהודי אחתימות ידיה. ואזיל איהו והאי ומסהיד אאידך ודוקא אחספא אבל אמגילתא לא דלמא משכח ליה איניש דלא מעלי וכתב עלויה מה דבעי ותנן הוציא עליו כת"י שהוא חייב לו **גובה מנכסים בנ"ח.** פי' ממשעבדי לא דל"ל קלא שאינו עשוי בעדים. וכן נמי יכול לכתוב אריש מגילתא כדאמרי' בפ' ג"פ האי מאן דמחזי חתימות ידיה בב"ד לא לחזי בסוף מגילתא אלא ברישא דלמא משכח ליה אחר וכתב אגבי' דמסיק בי' פי' יכתוב מלמעלה אני החתום לויתי מפלוני מנה עיין בפ"ק דקדושין בהלכה ובשטר (דף כ"ו): **אר"י א"ש עד ודיין מצטרפים.** פי' ראובן שהוציא על שמעון שטר חתום ואשרתא דדייני מלמטה שחתמו הדיינים שם